

ванные от числительного, напр.: *Einfahrer* – одиночка (гребля). Здесь в русскоязычном эквиваленте происходит сужение исходного значения, однако исходная семантика при этом сохраняется, т.е. семантически релевантная сема исходной лексемы становится в русскоязычном эквиваленте факультативным элементом, который можно легко установить из контекста. То же самое касается и перевода сложным прилагательным, напр.: *Zweitakt* – двухтактный (двигатель), *Vierhänder* – четверорукие (обезьяны). В подавляющем большинстве перевод **сложным словом** базируется на употреблении сложного существительного и лишь в нескольких случаях можно наблюдать сложное числительное, напр.: *Neunzehn* – девятнадцать.

Из выше приведенной классификации видно, что при переводе сложных существительных немецкого языка с первым компонентом числительным на русский язык не всегда сема со значением *числа* исходной лексемы идентична семе переводной лексической единицы, т.к. нередко происходит либо опущение исходной семы, либо ее модификация в иную сему *числа*, при этом семантика исходной лексической единицы в русском языке чаще всего передается существительным либо прилагательным.

НЕКОТОРЫЕ АСАБЛІВАСЦІ СІНТАКСІСУ СПРАВАВОДЧЫХ ДАКУМЕНТАЎ У 1920-я ГАДЫ (НА МАТЭРЫЯЛЕ СПЕЦЫЯЛЬНЫХ ДАПАМОЖНІКАЎ)

С. Я. Богуш

У 1920-я гады было выдадзена некалькі дапаможнікаў па справаводстве на беларускай мове, найбольш значныя з якіх – «Дзелавод» С. Серады, «Падручнік справаводства раённых выканаўчых камітэтаў» і «Падручнік справаводства сельскіх і месчачковых саветаў», перакладзеныя з рускай мовы М. Гуткоўскім (1926). Перад укладальнікамі названых дапаможнікаў стаяла няпростая задача: за кароткі тэрмін ім неабходна было выпрацаваць цэласную сістэму моўных сродкаў афіцыйна-справаводчага стылю беларускай мовы, і дзейнасць іх была скіравана не толькі на распрацоўку справаводчай тэрміналогіі, але і на адбор пэўных сінтаксічных сродкаў афіцыйных дакументаў. Спецыфіка сінтаксічнай арганізацыі такіх тэкстаў у дапаможніках адлюстраваная найперш ва ўзорах дакументаў, прыведзеных і ў «Дзелаводзе», і ў перакладных падручніках. Істотна, што змешчаныя ў дапаможніках тэксты дакументаў былі менавіта ўзорнымі, гэта значыць, менавіта паводле такой формы мусілі афармляцца справаводчыя паперы 20-х гадоў мінулага стагоддзя. На падставе аналізу гэтага моўнага матэрыялу намі былі выяўлены некаторыя асаблівасці сінтаксісу справаводчых дакументаў 1920-х гадоў.

Адной з самых выразных рыс сінтаксісу, якая адлюстравана ў тэкстах падручнікаў і «Дзелавода», з’яўляецца спецыфічная арганізацыя сказаў: вельмі пашыраны такія сказы, у якіх аб’ект дзеяння выражаецца назоўнікам ці займеннікам назоўнага склону, суб’ект дзеяння або адсутнічае, або выражаецца назоўнікам у форме творнага склону, а прэдыкат – зваротным дзеясловам. Так, напрыклад, у «Дзелаводзе» сустракаюцца такія сказы: «*Старшы школьны інспэктар... камандыруецца ў Бабруйскую й Слуцкую акругі*» [3, с. 10]; «*Брувель Антаніна прызначаецца машыністкаю з 1 ліпеня 1925 г.*» [3, с. 9]. Аналагічныя канструкцыі часта ўжываюцца і ў падручніках М. Гуткоўскага. Напрыклад: «*Накіроўваецца пры гэтым форма №5 і прапануецца падаць да 15 лістапада звесткі аб колькасці агнястрэльнага аружжя для палявання і сьпіс асоб, якія займаюцца паляваньнем*» [1, с. 48]. У такіх выказваннях акцэнт пераносіцца з суб’екта дзеяння на аб’ект, за кошт чаго ўтвараецца своеасаблівая маркіраванасць канструкцый, іх безсуб’ектнасць.

Аналагічны эфект дасягаецца за кошт пашыранасці ў тэкстах дакументаў безасабовых і пасіўных канструкцый: «*Патрэбна ўхіляцца ад усякае ўнутранае перапіскі паміж справаводзтвамі*» [1, с. 16]; «*Прапануецца Вам безадкладна даставіць у Сельсавет выпіску з пратаколу...*» [3, с. 8]; «*Па паказаннях жыхароў засьценку Клімава нейкі конь, па прыметах падобны да майго, быў запырмечаны ўначы..., але да гэтага часу мне адшукаць свайго каня не ўдалося*» [2, с. 31]; «*Прыбыццё іх у міліцыю абавязкова*» [3, с. 7]; «*Па Вашым загадзе быў зроблены негалосны нагляд*» [1, с. 53]. Аднак у «Дзелаводзе» часам можна заўважыць і адваротную тэндэнцыю: у «Слоўніку выразаў, якія ўжываюцца ў офіцыйнай перапісцы», пры перакладзе асобных бес-суб’ектных двухсастаўных сказаў С. Серада выкарыстоўваў няпэўна-асабовыя сказы (*дело назначено к слушанию – справу назначылі слушаць*), а некаторыя клішыраваныя словазлучэнні перакладаў даданай часткай складаназалежнага сказа, прычым беларускі адпаведнік у такіх выпадках не меў стылістычнай маркіраванасці: *впредь до нового распоряжения – пакуль ня будзе новага загаду, по миновании потребности – як міне патрэба*.

Ва ўзорах дакументаў, змешчаных у спецыяльных дапаможніках, найбольш распаўсюджанымі з’яўляюцца простыя паводле структуры сказы, ускладненыя дзеепрыслоўнымі зваротамі. Напрыклад: «*У выпадку правіловасьці заявы зьняць лішку налічанай сумы, зрабіўшы адпаведную папраўку ў кнігах*» [1, с. 48]; «*Даводзячы аб гэтым, Койданаўскі Раён. Вык. Камітэт просіць далейшага загаду*» [1, с. 53]. Разам з тым даволі часта ўжываюцца складаныя сказы, сярод якіх пераважаюць складаназалежныя, напрыклад: «*Мы лічым вельмі патрэбным мець школу, у якой нашы дзеці маглі-б атрымоўваць адукацыю, і просім дапамаг-*

чы нам. Разам з гэтым мы заяўляем, што частку выдаткаў мы бярэм на сябе» [1, с. 49]. Сустрэкаюцца і выпадкі, калі адбываецца нанізванне некалькіх даданных частак складаназалежнага сказа, што ўскладняе структуру сказа, робіць яго грувасткім і абцяжарвае яго ўспрыманне: «Гэтым заяўляю, што за шкоду, якую зрабіў мне пажар, што здарыўся... (дата) ў належачай мне маемасьці, якая знаходзіцца ... (адрас)..., згодны атрымаць, каб цалкам і канчаткова задаволіцца, ... (сума)» [3, с.17]. Акрамя таго, ужываліся і простыя няўскладненыя сказы з нанізваннем назоўнікаў ва ўскосных склонах, напрыклад: «**Выставіць на ўвагу дзелаводу Станкевічу Івану несваячаснае *выкананне ім загаду аб тэрміновай апрацоўцы статыстычных вестак***» [3, с. 9].

На старонках дапаможнікаў па прававодстве 1920-х гадоў выпрацоўваліся спецыфічныя клішыраваныя сінтаксічныя канструкцыі. У значнай ступені спрыяла гэтаму стварэнне трафарэтных тэкстаў, у якіх прыводзіліся толькі нязменныя звесткі, а для зменнай інфармацыі (імёны, даты і пад.) рабіліся водступы. Напрыклад: «**Я, ніжэйпадпісаны..., даручаю грамадзянцы... атрымаць...**» [3, с. 9]; «**Далучаючы да гэтага... прашу перавесці паказаную суму почтай, утрымаўшы...**» [3, с. 16]. Многія ўстойлівыя канструкцыі маюць выразнае кніжнае адценне і ўзыходзяць да ранейшай пісьмовай традыцыі. Паколькі ўкладальнікі арыентаваліся на рускія арыгінальныя тэксты, можна меркаваць, што яны пераймалі традыцыю рускай мовы, аднак нельга выключаць і магчымасць арыентацыі на старабеларускую мову. Напрыклад, у «Дзелаводзе» ва ўсіх дакументах ужываецца характэрны спосаб фіксацыі даты: «**Менск, 1925 году, мая месяца ў 15 дзень**» [3, с. 9]. Да ўстойлівых канцылярскіх словазлучэнняў можна аднесці таксама выразы «**Далучаючы да гэтага...**» [3, с. 16], «**подпісамі і прыкладзенай пячаткай сьведчыцца**», «**пры гэтым паведамляю...**» [3, с. 20] і некаторыя іншыя.

Адной з характэрных рыс сінтаксічнай арганізацыі прававодчых дакументаў, змешчаных у падручніках, з'яўляецца частае ўжыванне інверсіі. Напрыклад: «**Гэты акт зложаны ў двух экзэмплярах, з якіх адзін знаходзіцца ў...**» [2, с. 14]; «**...што *подпісам з пячаткаю сьведчыцца***» [2, с. 25]; «**Дагавор гэты пасьведчаны...**» [2, с. 37]; «**Паводле прапановы *Вашае***» [3, с. 7]. Гэтую ўласцівасць можна разглядаць як архаічны элемент сінтаксісу дакументных тэкстаў.

У прыведзеных С. Серадой узорах дакументаў спецыфічнай рысай з'яўляецца спалучэнне ў іх элементаў гутарковага і афіцыйна-прававодчага стыляў. Для прыкладу прывядзём адзін з дакументаў, змешчаных ў дапаможніку:

Просьба аб дазvole насіць зброю

Я працую ў краме Цэнтральнага Рабочага Коопэратыву. Па службовых справах мне блізка штодня даводзіцца варочацца дахаты, часамі нават позна ўвечары, маючы пры сабе значную суму грошай. Каб забясьпечыць сваё жыццё і даручаныя мне грошы ад нападу, мне патрэбна мець пры сабе рэвольвэр. З прычыны гэтага прашу выдаць мне дазвол на права насіць з сабою рэвольвэр, выдаўшы ў тым адпаведнае пасьведчаньне [3, с. 23].

Як бачым, першая частка гэтага тэксту не ўтрымлівае істотных прыкмет афіцыйна-справаводчага стылю, стандартныя канструкцыі і канцылярызмы ўжываюцца толькі ў апошнім сказе.

Такім чынам, распацоўка сінтаксічных сродкаў афіцыйна-справаводчага стылю беларускай мовы на старонках разгледжаных дапаможнікаў шмат у чым мела спарадычны характар. Можна меркаваць, што цэласная сістэма сінтаксічных сродкаў афіцыйна-справаводчага стылю ў 1920-я гады яшчэ не была створана, аднак былі вызначаны асноўныя шляхі яе далейшага развіцця. Фактычна ва ўсіх аналізаваных выданнях акрэсліліся некаторыя агульныя рысы сінтаксісу афіцыйна-справаводчага стылю (безумоўна, яны не абмяжоўваюцца пералічанымі вышэй характарыстыкамі). Сярод найбольш выразных спецыфічных рыс можна назваць пашыранасць безасабовых і пасіўных канструкцый, выкарыстанне стандартных словазлучэнняў і сказаў (канцылярызмаў), ускладненасць структуры і семантыкі сказаў. Адметнасцю афіцыйна-справаводчага стылю ў 1920-я гады з'яўляецца пранікненне ў мову дакументаў элементаў гутарковага стылю, што выяўлялася і на ўзроўні сінтаксісу.

Літаратура

1. Падручнік справаводства раённых выканаўчых камітэтаў. Выпуск першы. Агульнае справаводства і спецыяльныя справаводства: адміністрацыйнае і паштовае. Мн., 1926.
2. Падручнік справаводства сельскіх і месчачковых саветаў. Выпуск першы. Агульнае справаводства і спецыяльныя справаводства: адміністрацыйнае, паштовае. Мн., 1926.
3. *Серада С.* Дзелавод. Узоры афіцыйных папер. Слоўнік тэхнічна-канцылярскіх выразаў і іншыя, патрэбныя ў дзелаводстве веды. Мн., 1926.

СУПРЭМАТЫЗМ АЛЕСЯ РАЗАНАВА

А. С. Буйко

Асоба А. Разанава сталася знакавай у беларускай культуры: абнаўленне тэматычнага поля паэтычнай і філасофскай думкі, заснаванне інтэлектуальнай школы беларускай паэзіі (вучнямі і прадстаўнікамі